

Альбіна Шарко

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ ЯК ВИМОГА БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Гендерна освіта розглядається у статті як необхідна складова Болонського процесу, з'ясовується питання про впровадження гендерного підходу у вищих навчальних закладах Німеччини, аналізується тематичний план лекційних курсів з гендерної проблематики в університетах ФРН; спираючись на навчальні плани, виявляються особливості гендерної освіти у ВНЗ та визначаються позитивні ідеї німецького досвіду, які доцільно використати в університетах України.

Ключові слова: гендерна освіта, університети Німеччини, вища школа.

Одним з важливих напрямків розвитку педагогічної науки на сучасному етапі є становлення нової галузі наукових знань – гендерної педагогіки, що вивчає особливості навчання й виховання дітей різної статі. Предметом дослідження гендерної педагогіки виступає корекція процесу соціалізації підростаючого покоління залежно від статі в епоху глобальних соціально-економічних і культурологічних трансформацій.

Для ефективного впровадження гендерного підходу в освіту, на думку Л.В. Штильової, необхідно вивчити фактори педагогічного середовища, що впливають на процес формування гендерної ідентичності вихованців, форми шкільної роботи, значимі для гендерної соціалізації, підготувати для цього педагогічний персонал [1].

Отже, розуміння гендерних проблем, оволодіння основними положеннями гендерної концепції стає актуальним завданням у сфері виховання й освіти молоді, а також у сфері підготовки фахівців, які професійно займаються її освітою.

Досягнення цієї мети вимагає:

- корекції дошкільної освіти й загальноосвітніх програм у школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах;
- впровадження спеціальних курсів у систему підготовки педагогічних кадрів шкіл і вищих навчальних закладів;
- забезпечення науково-методичної бази.

У цій ситуації зростає актуальність комплексного висвітлення відповідного досвіду, узагальненого в зарубіжній педагогічній науці, передусім європейській. Німецька вища школа перебуває в процесі реформування й модернізації відповідно до принципів Болонської угоди, яка висуває нові вимоги до організації й змісту процесу навчання студентів і передбачає оволодіння основами гендерних знань і реалізацію гендерного підходу в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

У численних працях українських і зарубіжних учених більшою чи меншою мірою висвітлена освітня проблематика гендеру, а саме: теоретичні засади гендерної педагогіки (С. Бухен, М. Горсткемпер, К. Деріхс-Кунстманн, В. Кравець, П. Мільгоффер, Х. Фімер, Л. Штильова); гендерні аспекти навчання і виховання учнів (Е. Брайтенбах, Т. Голованова, А. Кайзер, Н. Кутова, О. Петренко, Г. Фаульстіх-Віеланд, Г. Шумахер); гендерна рівність у шкільній освіті (Т. Говорун, Г. Браун, У. Кессельс, Л. Фрід); формування гендерної культури молоді (О. Кізь, О. Кікінежді, П. Міддлетон, А. Пренгель), шляхи реалізації гендерної освіти в вищих навчальних закладах (Б. Блетнер, М. Брендель, Г. Демиденко, С. Кергер, О. Петренко, Л. Шустова).

Актуальність гендерної проблематики, її нерозробленість у вітчизняній педагогіці, об'єктивна потреба в теоретичному та практичному вивченні зарубіжного педагогічного досвіду зумовили необхідність вивчення загальних тенденцій гендерної освіти в вищих навчальних закладах Німеччини.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати особливості гендерної освіти в вищих навчальних закладах ФРН та визначити позитивні ідеї німецького досвіду, які доцільно використати в університетах України.

У заключному комюніке Берлінської конференції міністрів освіти (вересень 2003 р.) стверджувалося, що Болонський процес повинен ліквідувати соціальні деформації суспільства, зокрема гендерну дискримінацію, а так само інші соціальні нерівності в системі вищої освіти. Гендерна дискримінація в системі вищої освіти Німеччини об'єднує вертикальний і горизонтальний сегрегаційні процеси:

– горизонтальна сегрегація: навчальні інтереси жінок багатогранніше ніж у чоловіків, але вони рідко націлені на отримання диплому з технічної спеціальності.

– вертикальна сегрегація: незважаючи на успіхи під час навчання в школі або ВНЗ жінки закінчують навчання, коли отримують ступінь бакалавра. Жінки не досягають вершини академічної кар'єри. Вертикальна сегрегація має місце у всіх наукових напрямках, навіть у так званих жіночих галузях знань.

Студенти чоловіки та жінки в Німеччині розподіляються за фахами не рівномірно. У цьому зв'язку Рамм і Баргель наводять терміни «чоловічий фах», «жіночий фах», «нейтральний фах». На їхню думку, дефініція «чоловічий фах» відноситься до дисциплін, які прослуховують менш 30% жінок від загальної кількості студентів факультету. За їхніми даними це наступні спеціальності: інформатика, фізика, машинобудування, електротехніка, транспорт, електроустаткування та низка інших технічних спеціальностей. Жіноча частина професорсько-викладацького складу на таких факультетах становить менш 10 % [2, с. 128].

Гендеро-нейтральні фахи, а саме правознавство, економічні й соціальні науки вивчають від 40 % до 60 % жінок. В галузі охорони здоров'я залучено 61 % студенток. А магістратуру закінчують від 30 % до 50 % жінок, вчений ступінь доктора отримують менш 20 %.

Жіночі спеціальності, такі як мовознавство, мистецтво, педагогіка, ветеринарія, вивчають 70 % жінок, магістратуру закінчують до 75 %, і тільки 25 % одержують ступінь доктора наук.

У Берлінському університеті у 1997 році стартував проект «Дегендеризація науки», ініціатори якого намагалися зробити природничі науки більш привабливими для жінок завдяки змінам у навчальному плані й об'єднанню природничих і технічних наук з гуманітарними. Відтоді понад 20 університетів Німеччини почали вводити програму гендерних досліджень у свій розклад. Університет в Ольденбурзі, університет Альберта Людвіга у Фрайбурзі поєднують гендерні програми з дослідженнями в медичних, природничих та інформаційних науках.

Протягом 4-х семестрів студенти гуманітарних спеціальностей університету м.Білефельд прослуховують курс «Гендер та наукові дослідження», у якому розглядаються наступні тематичні поля:

1. Гендерна соціалізація й гендерний підхід в освіті;
2. Гендерний підхід в організації трудового процесу;
3. Гендерна проблематика в області охорони здоров'я;
4. Транснаціоналізація й демократизація гендерних стосунків у суспільстві.

Гендерна соціалізація й гендерний підхід в освіті.

Цей модуль ознайомлює студентів з поняттям гендер, формує думку про гендерну компетенцію індивіда. Під час практичних занять аналізуються поняття гендерної компетенції, відбувається процес ознайомлення з методами й формами гендерної освіти, формується думка про власну гендерну компетенцію. При цьому акцентується, що гендерні конструкції й гендерні стосунки формуються під впливом соціально-культурних умов, дається визначення статі, гендера та ін.

Гендерний підхід в організації трудового процесу.

Під час вивчення цього модуля обґрунтовується поняття про гендерний дисбаланс сучасного трудового процесу, акцентується увага на оплаті, зайнятості, гендерній структурі підприємств, аналізуються дані про типи організацій, дискутується питання про узаконювання або делегітимізацію гендерних відмінностей на виробництві, обговорюються організаційні процеси розвитку й забезпечення рівних прав і можливостей на підприємстві для представників різної статі.

Фізіологічні особливості чоловіка й жінки.

Модуль є не обов'язковим для вивчення. Тематичне поле охоплює наступні напрямки: фізіологічні особливості чоловіка й жінки, культ тіла у різних суспільних формаціях, а також гендерну проблематику загальних

тенденцій в галузі охорони, профілактики та зміцненні здоров'я.

Транснаціоналізація й демократизація гендерних стосунків у суспільстві.

У модулі акцентується увага на теоретичних концепціях та імперичному аналізі взаємозалежності процесів транснаціоналізації й трансформації гендерних стосунків, на реконструкції національних гендерних стандартів під впливом гендерної політики ЄС. Розглядається участь суб'єктів у суспільному житті держави, роль жіночого руху на національному й міжнародному рівнях [3, с. 112–142].

Гендерний курс «Гендер і гендерні перспективи в галузі гуманітарних наук» проф. Мехтільди Оксле (університет м. Ольденбург) також носить міждисциплінарний характер і прослуховується студентами різних факультетів і спеціальностей. Тематика курсу охоплює наступні теми:

- Гендер і соціологічні дослідження
- Культурологія й гендер
- Гендерна історія
- Транснаціоналізм, міграція й гендер
- Гендерні перспективи в загальній і історичній педагогіці.

Особливе місце займає гендерна проблематика в курсі навчальних дисциплін студентів, які вивчають педагогічні науки. Вони мають змогу прослухати наступні гендерні курси на різних етапах навчання:

- Коедукативна та моноедукативна освіта
- Права жінки й проблеми гендерної рівності в суспільстві
- Особливості навчання й виховання хлопчиків у сучасній школі
- Особливості навчання й виховання дівчинок у сучасній школі
- Гендерні особливості учнів у процесі виховання»

Для студентів, які вивчають юридичні науки, розроблений курс «Гендер і насильство», у якому розглядається проблема насильства крізь призму соціальної конструкції гендера. У даному курсі передбачаються наступні тематичні напрямки:

- Стать – Тіло – Насильство;
- Сексизм і гомофобії в професійному спорті;
- Секс і насильство;
- Проституція й насильство;
- Від еротики до порнографії;
- Психологічні аспекти насильства.

Студенти Бременського університету факультету спеціальної педагогіки прослуховують обов'язковий курс лекцій з гендерної тематики «Інвалідність і гендер» під керівництвом проф. С. Кебзель. Мета даного курсу полягає у виявленні відмінностей між статтями, гендерної нерівності й гендерної дискримінації, а так само у визначенні, як ці фактори впливають на специфічні проблеми, пов'язані зі здоров'ям, на послуги системи

охорони здоров'я й можливість отримання освіти. Під час лекційного курсу акценти робляться на наступних темах:

- Інвалідність і стать: психофізіологічні особливості дітей – інвалідів;
- Професіоналізм і стать: гендерна сегрегація на ринку праці;
- Особливості роботи з різностатевими дітьми-інвалідами;
- Досвід міжнародних гендерних студій [4, с. 31–49].

Але незважаючи на те, що у науковому й освітньому просторі ФРН з початку 1990-х років ХХ ст. присутні гендерні дослідження й гендерний підхід, незважаючи на помітні досягнення в області гендерних досліджень, ступінь гендеролізації наукового життя країни, на думку деяких німецьких вчених (У. Кессельс, Л. Фрід та ін.), є невеликою. Труднощі в освоєнні гендерної теорії пов'язують з термінологічним імпортом і складністю методології, ототожненням гендерної теорії з фемінізмом, укоріненням ідей про жіноче й чоловіче призначення в масовій свідомості, а це є бар'єром на шляху до поширення гендерної теорії в університетах.

Досвід, накопичений вченими Німеччині, засвідчує, що необхідною умовою успішної реалізації гендерної освіти є впровадження спеціальних гендерних курсів у систему вищої школи, підготовка педагогічних кадрів вищих навчальних закладів, публікації конкретних наукових досліджень, узагальнюючих праць з теорії й методології гендерних досліджень (підручників, посібників, збірників), а також матеріальні стимули для розроблення та впровадження нових тем і курсів з гендерної проблематики в ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Штылева Л. В. Педагогика и гендер: развитие гендерных подходов в образовании / Л. В. Штылева [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://www.ivanovo.ac.ru/win1251/jornal/jornal3/shtil.htm>.
2. Faustlich-Wieland H. Einführung in Genderstudien / Hannelore Faustlich-Wieland. – Verlag Barbara Budrich, Opladen&FarmingtonHills, 2006. – S. 125–132.
3. Knab D. Schule der Gleichberechtigung / D. Knab // Frau und Mann zwischen Tradition und Emanzipation. – Stuttgart; Berlin; Köln: Kohlhammer, 1993. – 212 s.
4. Köbsell Swantje: Behinderung und Geschlecht – Versuch einer vorläufigen Bilanz aus Sicht der deutschen Behindertenbewegung/ Swantje Köbsell. – Jacob, Jutta / Wollrad, Eske: Behinderung und Geschlecht – Perspektiven in Theorie und Praxis. Dokumentation einer Tagung Oldenburg. – Bis-Verlag, – S. 31–49.